

Kvalitet på de videregående uddannelser: Udfordringer og løsninger

[Alternativt] Udvalg for kvalitet og relevans i de videregående
uddannelser (#altudvalg)

1. delrapport
December 2013

Forord

Den 30. oktober nedsatte Morten Østergaard "Udvalg for kvalitet og relevans i de videregående uddannelser." Formålet er at "komme med konkrete anbefalinger," og det handler om at få omsat uddannelser til beskæftigelse og vækst. Udvalget har en snæver sammensætning med en overvægt af økonomer, og man kan umiddelbart frygte, at mange perspektiver og synspunkter ikke kommer med i udvalgets arbejde.

Derfor nedsatte vi den 31. oktober "[Alternativt] Udvalg for kvalitet og relevans i de videregående uddannelser," som ligeledes har til formål at komme med konkrete anbefalinger til, hvordan man kan forbedre kvaliteten af de videregående uddannelser. Udvalgets diskussioner er udelukkende foregået online, specielt på Twitter (#altudvalg) og i et googledoc, og alle, der har lyst, kan være med. Der er pr. 10. december indkommet ca. 650 kommentarer, der med al tydelighed viser, at kvalitet er mange forskellige ting, og at ansvaret for, at kvaliteten halter, ikke ligger ét bestemt sted.

I denne rapport sammenfattes det alternative udvalgs foreløbige diskussioner. Udvalgets særlige sammensætning og arbejdsform medfører, at der ikke er tale om en metodisk, systematisk afdækning af kvalitetsproblemer og -løsninger, men om en bred vifte af kvalificerede input. Det er i den forbindelse relevant at nævne, at de fleste af deltagerne i #altudvalg kommer fra universiteterne, og at rapporten må læses med dette in mente.

#altudvalg vil i foråret 2014 publicere yderligere en rapport, som forventes at kommentere direkte på det originale udvalgs arbejde. I mellemtiden fortsætter diskussionerne på Twitter.

December 2013

Lone Koefoed Hansen & Peter Lauritsen

Lektorer på Institut for Æstetik og Kommunikation, Aarhus Universitet

koefoed@cavi.au.dk || peter@imv.au.dk

Indledning

En række forhold gør, at en diskussion af kvaliteten på de videregående uddannelser er nødvendig. Andelen af unge, der tager en videregående uddannelse, er steget kraftigt, hvilket har fået især undervisere til at advare om, at kvaliteten nogle steder er kommet under pres. Ligeledes har det været fremført, at taxameterordningen opmuntrer uddannelserne til at sænke niveauet for at få flere studerende igennem systemet. Og fra de studerendes side er der bl.a. blevet fremsat forslag om flere timer med en underviser til stede, som en måde at hæve kvaliteten på.

Forskellige interessenter er således enige om, at et øget fokus på kvalitet er påkrævet. Men derefter ophører fordrageligheden. Et problem er, at kvalitetsbegrebet er diffust og i det omfang, det defineres, sker det på vidt forskellige måder. F.eks. er kvalitet blevet knyttet til "relevans for erhvervsliv", mens andre problematiserer dette og vægter et mere klassisk dannelsesbegreb. Et andet problem er, at interessenterne i lang tid har haft for vane at placere ansvaret for et kvalitetsløft hos "de andre". Politikere og erhvervsliv har stillet krav til universiteterne. De studerende stiller krav til underviserne. Og underviserne har kritiseret politikerne for ødelæggende tællelogik og erhvervslivet for ikke at forstå uddannelsernes sigte og indhold. Selvom den fremførte kritik i mange tilfælde er berettiget, har den samlede debat således ikke været konstruktiv, og det er tvivlsomt, om den har bragt et kvalitetsløft nærmere.

I lyset af ovenstående er udgangspunktet for #altudvalg, at

1. kvalitetsbegrebet er mangefacetteret og såvel debatten som efterfølgende indsatser må afspejle dette. Fremmes et aspekt af kvaliteten, må det ske med bevidstheden om, at det let kan ske på bekostning af andre.
2. alle interessenter må inddrages i debatten. Kvalitet løftes ikke gennem et *blame game*, hvor aben blot sendes videre, men gennem en fælles indsats med deltagelse af alle interessenter.

Udgangspunktet for drøftelserne i #altudvalg har været det overordnede spørgsmål om, *hvad kvalitet på de videregående uddannelser egentlig er, og hvordan den løftes*. I denne første delrapport sammenfattes udvalgets besvarelser af dette spørgsmål. Som det vil fremgå, er resultatet ikke faste definitioner eller færdige handlingsplaner, men derimod en række tematikker og forslag, som må medtages i den videre debat og

efterfølgende kvalitetsarbejde. Rapporten kan således betragtes som en påmindelse om ikke at gøre kvalitetsdebatten for snæver samt være et forhåbentligt brugbart redskab i dette arbejde.

METODE

Diskussionerne i #altudvalg er ikke forløbet efter en fast dagsorden og alle, der har haft lyst, har kunnet ytre sig. At bruge Twitter har givet mulighed for en inddragende og hastig dialog, men omkostningen har i nogle tilfælde været, at indlæg ikke kan fylde mere end 140 tegn. Der er pr 10. december afsendt omkring 650 tweets, som er blevet kvalitativt kodet og organiseret af rapportens forfattere.

RESULTATER

I det følgende beskrives udvalgets foreløbige konklusioner. Det sker i forhold til tre temaer: 1) motivation og engagement 2) relationen til virksomheder og organisationer samt 3) de politiske og organisatoriske rammer. Det er vigtigt at bemærke, at disse temaer i vid udstrækning er overlappende og griber ind i hinanden.

Tema 1: Motivation og engagement

En del medlemmer identificerer udfordringer relateret til nogle studerendes manglende *motivation* og *engagement*. Dette giver sig bl.a. udslag i oplevelser med studerende, der ikke arbejder mellem forelæsningerne eller ikke er engageret i undervisningen. I et tweet hedder det eksempelvis: "Talte sidste år med tredjeårsstuderende om, at presset for at få en uddannelse er stort. Nogle gør det "for det skal man jo." En anden bringer følgende eksempel på manglende motivation og engagement: "Sluttede ugen af med en 45 mins 'diskussionstime' hvor 3 havde læst teksterne," mens andre formulerer det generelt: "Der er helt klart stor spredning både fagligt og motivationsmæssigt. Specielt motivation var et problem, og det trækker andre med ned."

I nogle tilfælde ses den manglende motivation som et samfundsproblem: "Hvilket samfund har vi skabt, når så mange studerende mangler motivation." Men samtidig er det også nødvendigt at være opmærksom på, at det, der for undervisere og medstuderende opleves som manglende motivation og engagement, i nogle situationer kan være et spørgsmål om forvirring og manglende viden om, hvad det vil sige at være studerende.

I materialet findes en række ideer til, hvordan man måske kan forbedre de studerendes motivation og kvaliteten af undervisningen i det hele taget:

Pædagogik. En del indlæg peger på underviserens indflydelse på motivationen: “Vi kan gøre meget med fagligt engagement og topundervisere. Kæphest: førsteårsundervisning er topvigtig.” Det understreges dog, at en topunderviser og en stjerneforsker ikke nødvendigvis er det samme. Det er langt fra sikkert, at den gode underviser også er en førende forsker, men underviseren skal have fagligt overblik og gode, pædagogiske evner. Det nævnes også, at undervisere kan blive bedre til at anvende og kombinere forskellige undervisningsformer (f.eks. projektarbejde, obligatoriske studiegrupper, selvstudie, workshops og brug af sociale medier), og nogle mener, at man i højere grad bør “deklarere” de studerendes tid og dermed synliggøre den krævede arbejdsindsats. Nogle peger dog også på, at en forbedret pædagogisk indsats ikke kommer af sig selv: “Gentænk pædagogikum og peer-supervision for undervisere - [det skal] ikke [være] begrænset til adjunktur.” Samtidig kan undervisningen med fordel udføres af teams, hvilket kunne indebære, at den i mindre grad blev afhængig af den enkelte undervisers styrker og svagheder. En tilknyttet bemærkning er dog, at der i undervisernes timenormer må tages højde for, at udviklings- og koordinationsarbejdet omkring undervisningen kan være omfattende.

Faglige krav. For lave faglige krav kan medføre, at motivationen falder: “Med fare for at blive slagtet af andre studerende: Nogle kurser kræver uhyggeligt lidt for at bestå.” Og når der ikke kræves en ihærdig indsats, leveres den ikke. Derfor: “Måske lidt old school, men tror på højere krav til studerende og mere konsekvens.” Tankegangen er således, at der stilles høje, men rimelige, krav til de studerende, og hvis disse krav ikke indfries, har det en mærkbar konsekvens.

At studere er ikke kun at bestå eksamen. De studerendes manglende motivation knyttes også til den måde, hvor eksamen anvendes på: “På uni bærer vi selv en del af skylden - vi bruger eksamen som motivationsfaktor.” Det er f.eks. ikke glæden over at blive klogere og erobre nye indsigter, men eksamen, der henvises til, når motivationen skal fremkaldes: “Hele forestillingen om, at man kun studerer for at bestå eksamen er jo mildest talt en udfordring.” Dermed er det kun det eksamensrelevante, der opleves

som vigtigt; det øvrige behøver man som studerende ikke at interessere sig for. Dette stiller i det mindste krav om velovervejede (og forskellige) eksamensformer, fordi eksamen har indflydelse på læringsprocessen i løbet af semesteret. Som en studerende fremhæver, så har eksamensformen langt større indvirkning på kvaliteten end antallet af undervisningstimer. Men der fremsættes også et ønske om et mindre fokus på selve eksamen som uddannelsens mål. Det er læringen, ikke eksamen, som bør være i centrum, men: "De får jo at vide at de skal have en uddannelse. Ikke at de skal blive gode til noget." Der findes således på den ene side en holdning om, at eksamen kan bruges konstruktivt i løbet af læringsforløbet, men på den anden side også en påpegning af, at for stort fokus på netop eksamen mindsker de studerendes nysgerrighed, motivation og lyst til at udforske nye emner.

Tema 2: Relationen til virksomheder og organisationer

Et andet vigtigt tema, som er opstået i tilknytning til spørgsmålet om kvalitet på de videregående uddannelser, er studiernes relation til virksomheder og organisationer. Diskussionen knytter sig både til samarbejdet undervejs i studiet og til det jobmarked, som den studerende skal ind på efter studiet. Disse to aspekter kan selvfølgelig ikke betragtes som fuldstændig uafhængige af hinanden, da en relation til en arbejdsplads under studiet kan bruges som springbræt til et job efter studiet.

En tæt forbindelse til virksomheder og organisationer kan være yderst positiv. Et eksempel er "mentor-netværk, der bygger bro mellem studerende og erhvervsliv." En anden peger på, at "mange af vores studerende får meget ud af tilknytning til eksterne aktører (projekter, praktik, studiejob)."

Der er således talrige eksempler på, at studerende og studierne indgår i konstruktive samarbejdsrelationer med erhvervsliv og organisationer. Dette bidrager i mange situationer til uddannelsernes kvalitet. Men der er også eksempler på, at relationen blokerer for kvaliteten. Det sker f.eks. hvis et studiejob bliver for omfattende: "Det er den klassiske problematik: studiejob bliver primært, studie sekundært." Mere generelt peges der på det problematiske i at skabe studier, som direkte matcher erhvervslivets ønsker. Således fremhæves det, at det *ikke er entydigt, hvad virksomheder og organisationer i det hele taget ønsker af uddannelserne*. F.eks. er det en erfaring, at aftagerpaneler ønsker mere dannelse og mere teori i stedet for instrumentelle

færdigheder: "Vores aftagere [...] efterspørger alle traditionelle, akademiske kompetencer, ikke her-og-nu færdigheder." Erhvervsrelevansen behøver således ikke at være i modstrid med mere traditionelle, akademiske kompetencer. Tværtimod. En anden advarsel mod en for naiv forståelse af samspillet mellem uddannelser og erhvervsliv er spørgsmålet om, hvorvidt det er uddannelsernes opgave at levere kandidater, der direkte kan opfylde eksisterende behov, eller om det i lige så høj grad er opgaven at uddanne innovative kandidater, der kan medvirke i udviklingen af eksisterende metoder, produktionsformer, forretningsmodeller etc. Endelig peges der på, at uddannelse ikke kun retter sig mod arbejdsmarkedet ("erhvervsbrugbarhed"), men også har andre funktioner så som dannelse, borgerskab etc. Der efterlyses derfor en mere grundlæggende diskussion af relationen mellem erhvervsliv og uddannelsesinstitutioner, som bl.a. medtager spørgsmålet om, hvorvidt uddannelsesinstitutionerne "alene [skal] sikre dimittenders jobfærdigheder, eller skal aftagere acceptere mere efteruddannelse i samarbejde med [uddannelsesinstitutionerne]?"

Tema 3: De politiske og organisatoriske rammer

Det sidste tema, som #altudvalg har berørt, er de politiske og organisatoriske rammer, som studerende og undervisere arbejder inden for. Emnet er bredt og involverer i virkeligheden en række vigtige temaer. Udvalget har kun diskuteret en del af disse temaer og endda kun i relativt kort form,

Kassogrammer. Kvalitet søges ofte styret på baggrund af en overordnet organisationsforståelse, som kan ligge langt væk fra den praksis, hvor den faktisk udspiller sig - i den studerendes daglige arbejde og i mødet med underviserne. Men som en påpeger: "Uddannelse er mere end noget der skal passe ind i et excelark." Selvom rammer og fastlagte processer er en nødvendig del af nutidens videregående uddannelser, så har de også begrænsninger. At politikere og ledelser kender disse begrænsninger er afgørende for, hvorvidt et kvalitetsløft er muligt. Hvis ikke man er opmærksomme på begrænsningerne er der en risiko for, at deres bestræbelser på kvalitetsudvikling ligefrem bliver kontraproduktive.

It-systemer. I forbindelse med effektiviseringer og omorganiseringer bliver brugen af administrative systemer stadig mere udbredt. Det gælder f.eks. i forhold til

økonomistyring, undervisningsplanlægning og lokalefordeling. I den forbindelse gøres der opmærksom på, at disse systemer i nogle tilfælde kan ses som en måde at uddelegere administrationsopgaver til underviserne, hvilket tager tid fra undervisningen. Der gøres også opmærksom på, at systemerne i alt for ringe udstrækning understøtter det pædagogiske arbejde på uddannelserne. Dette ses i de følgende indlæg: "ET STORT punkt, der bør diskuteres: At administrative systemer skal understøtte pædagogik og undervisning, ikke bestemme dem!!" "Man fristes til at udvide: ej blot understøtte men også bidrage til udvikling af pædagogisk praksis." "Har endnu ikke mødt et administrativt program, som ikke dikterede arbejdsgange og rutiner. Brugere spørges ikke ved anlæg."

Gør institutionerne nok? I flere indlæg bliver der sat spørgsmålstegn ved, om uddannelseslederne er tilstrækkelig opmærksomme på at indføre systematisk kvalitetsudvikling: "Færre end halvdelen holder censurmøder. 4 ud af 10 studieledere ikke kontaktmøder. Dermed et kvalitetsudviklingsredskab som ikke anvendes systematisk." Med reference til en rapport siges det også: "Uddannelser retter først op på kvalitetsproblemer, når Akkrediteringsrådet truer med afslag. Tillids(svækkende)," omend andre indvender, at "man kan vel ikke konkludere at kvaliteten så aldrig forbedres uden at akkrediteringsrådet truer?" Der findes således en åbenhed over for bedre kvalitetssystemer, men samtidig også en holdning om, at disse skal være troværdige for alle aktører og have reel værdi for kvalitetsarbejdet.

KONKLUSION

#altudvalg har først og fremmest haft deltagelse af personer med tilknytning til universiteterne og resultaterne af udvalgsarbejdet er derfor i større eller mindre udstrækning bundet her til.

Det er udvalgets klare overbevisning, at der er behov for et kvalitetsløft på de videregående uddannelser. En tydelig udfordring findes i det, der ofte opleves som nogle studerendes manglende motivation og engagement i uddannelserne, men som også kan være et udtryk for forvirring og manglende klarhed over, hvad der forventes af studerende. Ansvar for dette kan ikke alene tilskrives undervisere og uddannelsesledere. Det er *også* de studerendes. Men arbejdet med at skabe klarhed, engagement og motivation kan øges. Udvalget peger således på 1) en forbedret

pædagogisk indsats; 2) en skærpelse eller tydeliggørelse af de faglige krav og de konsekvenser, det har ikke at leve op til disse krav samt 3) et grundigt arbejde med eksamensformer, som både tager højde for, at eksamen er meddefinerende for læringsprocessen, men som også hviler på erkendelsen af, at målet med et studie på en videregående uddannelse ikke i sig selv kan være at bestå en eksamen.

Det er ligeledes udvalgets opfattelse, at et samarbejde med virksomheder og organisationer kan være yderst konstruktivt, og at der i nogle situationer ligefrem er et stort uudnyttet potentiale for både uddannelsernes faglighed og de studerende jobmuligheder. Men at udnytte dette potentiale kræver, at samarbejdet tænkes ordentligt igennem og ikke baserer sig på naive forståelser af virksomheder og organisationer som de rekvirenter, der kan "bestille" kandidater med bestemte færdigheder, som de videregående uddannelser blot skal levere.

Endelig peger udvalget på, at kvalitetsarbejdet på de videregående uddannelser ikke alene sikres gennem abstrakte ledelsesmæssige og politiske tiltag, der griber ind i studie- og uddannelsespraksis. Sådanne styringstiltag kan være nødvendige, men også kontraproduktive og blokerende for den nødvendige kvalitetsudvikling.